

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Кульчицького Тараса Руслановича на тему:

**«Правове регулювання соціального захисту
внутрішньо переміщених осіб в Україні»,**

представлену на здобуття

ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право

Актуальність дисертаційної роботи. Важливість та актуальність дисертаційного дослідження Кульчицького Т. Р. є беззаперечною, адже з 2014 року через російську збройну агресію проти України значна кількість осіб вимушено залишила місця постійного проживання та переселилась на підконтрольну територію України. Повторний напад російської федерації на Україну 24 лютого 2022 року спричинив до масового переміщення українців у безпечніші області країни чи виїзду за кордон. Сьогодні понад 11 млн наших співгромадян покинули свої домівки та роботу, шукаючи прихистку. Тож питання сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) через усунення перешкод у реалізації їх прав та основоположних гарантій та свобод, забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах є найбільш актуальним.

Наукова робота Кульчицького Т. Р. спрямована на обґрунтування правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні та вироблення дієвого механізму забезпечення їхніх прав, що безперечно є актуальним та необхідним задля ефективного вирішення соціальних та правових проблем цієї категорії населення, як і регулювання наслідків, до яких така форма вимушеної міграції призводить.

Саме тому, без сумніву можна стверджувати, що тема дисертації «Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні» є на часі. Дослідження дисертанта слугує важливим внеском до наукового доробку з питань правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах планової теми науково-дослідної роботи кафедри соціального права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Теоретико-прикладні проблеми становлення і розвитку права зайнятості та права довілля в Україні» (2019-2021 роки, номер державної реєстрації роботи 0119U002400).

Наукова новизна роботи обумовлена негайною потребою вирішення проблеми регулювання правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні та забезпечення права соціального захисту ВПО. Таким чином, дисертація Кульчицького Т. Р. є ґрунтовним внеском автора в сучасну науку.

Найбільш істотними науковими результатами, що вперше представлені у дисертації, є:

– аргументовано невідповідність норм законодавства України про соціальні послуги нормам Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та доведено необхідність затвердження Державного стандарту послуги соціальної інтеграції й реінтеграції внутрішньо переміщених осіб;

– запропоновано доповнити Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» окремою статтею «Соціальний захист у сфері житлових відносин», де вказати форми реалізації права внутрішньо переміщених осіб на житло (доступне житло, соціальне житло, тимчасове житло, соціальний гуртожиток, соціальний готель, соціальний найм (оренда));

– обґрунтовано правообмежувальний характер правової підстави відмови у призначенні грошової допомоги внутрішньо переміщеній особі для покриття витрат на проживання з огляду на наявність у власності такої особи житлового приміщення чи його частини, що не відповідає соціальним нормативам;

– аргументовано задля забезпечення ефективності заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб запровадити процедуру пільгового кредитування підприємницької діяльності внутрішньо переміщеної особи, яка прозвітувала про результативність цільового використання допомоги по безробіттю, отриманої для організації підприємницької діяльності.

Відзначимо, що дисертантом удосконалено:

– положення щодо законодавчого визначення поняття «базові соціальні послуги» та запропоновано доповнити його зміст конкретними юридичними повноваженнями зобов'язаних суб'єктів системи надання соціальних послуг – гарантіями реалізації права отримувачів базових соціальних послуг;

– положення щодо суб'єктного складу отримувачів адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам на покриття витрат на проживання; аргументовано необхідність закріплення норми, відповідно до якої така допомога надається на кожному окрему сім'ю, незалежно від факту проживання декількох сімей за однією адресою;

– механізм реалізації внутрішньо переміщеними особами права на соціальні виплати; пропонується законодавчо заборонити застосовувати правообмежувальні строки у процедурі призначення та надання ВПО

соціальних виплат;

– юридичний механізм забезпечення внутрішньо переміщених осіб нестраховими соціальними виплатами. Зокрема, пропонується ухвалити єдиний Порядок, де визначити види таких виплат, правові підстави, умови й процедуру їхнього отримання, зобов'язаних суб'єктів та відповідальність;

– положення щодо процедури призначення внутрішньо переміщеній особі пенсії по втраті годувальника; рекомендується законодавчо закріпити можливість такої особи підтверджувати факт спільного проживання з померлим годувальником довідкою про реєстрацію місця проживання до факту їхнього внутрішнього переміщення.

У роботі подальшого розвитку набули також:

– визначення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб як системи державних, територіальних та недержавних організаційно-правових заходів законодавчо-обов'язкового чи добровільного характеру, які застосовуються з метою задоволення соціальних потреб осіб, зумовлених обставинами, передбаченими Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», та спрямовані на ефективну інтеграцію цих осіб за новим місцем проживання, а також створення умов для забезпечення їм гідного рівня життя;

– теоретичні висновки щодо розширення переліку правових підстав встановлення факту внутрішнього переміщення особи. Додатково до вже передбаченої п. 2 ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», підставою взяття на облік особи як внутрішньо переміщеної пропонується закріпити «неможливість особи проживати на території, де виникли та продовжують бути обставини, зазначені в статті 1 цього Закону України, на момент звернення, хоча через незалежні від особи причини, вона тимчасово не проживала на цій території в момент виникнення законодавчо передбачених подій»;

– ідеї щодо напрямів вдосконалення роботи Державної служби зайнятості України у програмах сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб. Обґрунтовується доцільність застосування загальнодержавного та територіальних онлайн порталів для надання інформаційних та консультаційних послуг, а також професійної орієнтації внутрішньо переміщених осіб; запровадження соціального супроводу під час працевлаштування та впродовж законодавчо-визначеного періоду відразу після працевлаштування; законодавче закріплення заохочень працівників за кількісні та якісні результати працевлаштування; використання розширеного за рахунок всіх можливих джерел переліку вакансій.

– наукові пропозиції щодо підвищення ефективності програм сприяння

економічній самостійності внутрішньо переміщених осіб. Наведено аргументи в користь ухвалення Закону України «Про соціальне підприємництво» та «Про краудфандинг».

Аналіз дисертації Кульчицького Т. Р. вказує на достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у дослідженні, що мають значення для подальшого розвитку правового забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Практична значущість роботи полягає в тому, що наукові положення, висновки і пропозиції дослідження сприятимуть подальшому впровадженню у: науково-дослідну сферу – для подальшого дослідження теоретичних і практичних питань статусу внутрішньо переміщених осіб як суб'єктів соціального захисту за законодавством України; правотворчу діяльність – для вдосконалення нормативно-правового регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб з урахуванням міжнародних стандартів; правозастосовну діяльність – для вдосконалення практики застосування законодавства у сфері захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб. Основні положення й висновки дослідження можуть бути використані: викладачами закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки; студентами і магістрантами – під час навчання та виконання курсових, бакалаврських й магістерських робіт.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз анотації та тексту дисертації, змісту публікацій Кульчицького Т. Р. дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході науково-теоретичного дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження.

Відзначимо, що системно-структурний, структурно-функціональний методи застосовані під час характеристики системи нормативно-правових актів, що регулюють питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні (підрозділи 1.1-3.3). Метод аналізу та синтезу застосовано для з'ясування положень нормативно-правових актів про соціальні виплати, сприяння зайнятості, житлове забезпечення, послуги соціальної інтеграції та реінтеграції, характеристики процедурних питань здійснення соціально-захисних заходів, визначення характерних рис правозастосовної практики (підрозділи 2.1–3.3). За допомогою статистичного методу визначено фактичний

стан правового регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні (підрозділи 1.1-3.3). Порівняльний метод використано для перевірки узгодженості норм, які закріплені у різних законодавчих актах та регулюють однакові питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, а також для дослідження досвіду зарубіжних держав у цій сфері (2.1–3.3). Формально-юридичний метод застосовано для обґрунтування шляхів удосконалення законодавства у цій сфері (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1–3.3).

У дисертаційному дослідженні усі методи дослідження були використані комплексно.

Характеристика основних положень роботи.

Здобувач Кульчицький Т. Р. продемонстрував глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Позитивно, що дисертант завдяки системному аналізу чітко проаналізував і теоретично узагальнив проблеми правового регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Безперечно перевагою роботи, яка складається з трьох розділів, є логічне обрання структури наукового дослідження, що забезпечило розв'язання завдань, поставлених у руслі двох методологічних стратегій: описової, яка передбачала обґрунтування об'єкта дослідження та аналіз методологічних джерел, та перспективної, яка пов'язана із визначенням нормативних орієнтирів проведення дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання дослідження, предмет дослідження, об'єкт дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження.

У першому розділі дисертації охарактеризовано правовий статус внутрішньо переміщеної особи як суб'єкта права на соціальний захист, визначено поняття соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, досліджено юридичні гарантії соціального захисту ВПО в Україні.

У другому розділі досліджено соціальні допомоги, що надаються внутрішньо переміщеним особам. Вивчено та обґрунтовано специфіку пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб та запропоновано в порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначити можливість внутрішньо переміщеної особи підтверджувати факт її спільного проживання з померлим годувальником

довідкою про реєстрацію місця проживання до моменту їхнього внутрішнього переміщення.

У третьому розділі дисертації вивчено правові питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у правовідносинах зайнятості, розкрито гарантії реалізації внутрішньо переміщеними особами права на житло, на соціальну інтеграцію та реінтеграцію. Дисертантом запропоновано запровадити процедуру пільгового кредитування підприємницької діяльності внутрішньо переміщеної особи, яка прозвітувала про результативність цільового використання допомоги у зв'язку з безробіттям, отриманої для організації підприємницької діяльності.

Анотація дисертації, ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження, додатки до дисертації інформаційно доповнюють її.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Результати дослідження опубліковано в 20 працях, з яких один розділ у колективній монографії «Захист прав внутрішньо переміщених осіб» (колективна монографія); п'ять статей у наукових фахових виданнях України, одна стаття у закордонному фаховому науковому періодичному виданні (Словацька республіка); а також 13 тез доповідей на конференціях.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку автора, у порядку наукової дискусії вважаю за доцільне висловити окремі побажання:

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації:

1. Дисертанту необхідно було б детальніше обґрунтувати вплив соціальних ризиків на реалізацію послуги соціальної інтеграції та реінтеграції як виду соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

2. У дисертаційному дослідженні трапляються певні неточності стилістичного характеру.

Висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження Кульчицького Т. Р. має наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відображає основні положення дисертації. Дисертація написана грамотно, лаконічно, науково.

Дисертаційна робота Кульчицького Тараса Руслановича «Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні» за

актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Кульчицький Тарас Русланович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціального права
Львівського національного університету
імені Івана Франка**

Олена РИМ